

УДК 334.75

Чмут А.В.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ОВОЧЕКОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ

В статті розглянуті основні види інтеграції підприємств. Проаналізовані основні напрями інтеграції овочеконсервних підприємств України та Світу.

Ключові слова: овочеконсервна галузь, інтеграція, взаємодія підприємств.

Chmut A.

DIRECTION OF INTGRATION OF ENTERPRISES CANNED-VEGETABLE INDUSTRY

The article reviews the major types of enterprise integration. Analyzed the main types of integration canned-vegetable business of Ukraine and the World.

Keywords: canned-vegetable industry, integration, interaction enterprises.

Чмут А.В.

НАПРАВЛЕНИЯ ИТЕГРАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ОВОЩЕКОНСЕРВНОЙ ОТРАСЛИ

В статье рассмотрены основные виды интеграции предприятий. Проанализированы основные направления интеграции овощеконсервных предприятий в Украине и в мире.

Ключевые слова: овощеконсервная отрасль, интеграция, взаимодействие предприятий.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Світова глобалізація, яка характеризується інтеграцією економічних систем в масштабах держав і регіонів зумовлюють посилення конкуренції, підвищення вимог міжнародного співтовариства до якості і безпечності продукції, покращення рівня пакування і маркування. Нові стандарти вимагають від українських товаровиробників залучення додаткових ресурсів, які спрямовані на відповідність виробничого процесу міжнародним стандартам якості. Все це збільшує витрати підприємств, що відповідним чином позначається на їх прибутковості. Підприємства - переробники харчових продуктів в даній ситуації стикаються з проблемою при якій якість

їх продукції напряму залежить від якості сировини, що їм постачається. З іншого боку мережа розподілу продукції з великою кількістю торгових посередників, які диктують свою ціну на товар зумовлюють або збільшення ціни кінцевої продукції, що зменшує конкурентоспроможність продукції або зменшення відпускних цін підприємства, що відповідним чином впливає на його маржу. З урахуванням усіх цих проблем питання інтеграції підприємств і пошук нових форм їх взаємодії постають надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні і методологічні основи вивчення питань інтеграції підприємств різних галузей представлені в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: Антонов Г., Шубін С., Юлан Д., Банашак І. Баум Р. Дослідженню розвитку овочеконсервної галузі у своїх працях приділяли увагу: Василевська Н., Мельник Ю.

Цілі статті. Метою статті є узагальнення існуючих поглядів на класифікацію видів інтеграції з виділенням їх основних мотиваційних стимулів та ризиків. Проаналізувати види інтеграції овочеконсервних підприємств в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Плодоовочеконсервна галузь є складовою галузі харчової промисловості України. Дана галузь займається переробкою продукції сільського господарства з метою запобігання її псуванню при тривалому зберіганні [1]

Сучасні овочеконсервні підприємства є відкритою системою, які взаємодіють з великою кількістю контрагентів. Сучасний рівень конкуренції в галузі та використання системного підходу в управлінні вимагає від підприємств переходити від конкуренції до інтеграції, адже в системних ідеях кооперація важливіша за конкуренцію.

Сам термін «інтеграція» сучасний економічний словник пояснює як об'єднання економічних суб'єктів, поглиблення їх взаємодії, розвиток зв'язків між ними.

В економічній літературі за напрямом дії виділяють наступні види інтеграції підприємств кожний з яких має свої як позитивні так і негативні сторони:

- Вертикальна інтеграція - об'єднання підприємств різних галузей зв'язаних технологічним процесом виробництва готового

продукту, тобто розширення підприємством-інтегратором своєї діяльності або на попередні виробничі стадії аж до постачальників (регресивна), або на подальші – до кінцевого споживача (прогресивна). При цьому даний вид інтеграції може здійснюватись за рахунок створення власних підрозділів (конічна), купівлі відповідної ланки (квазіінтеграція), або через укладання договорів (контрактна).

- Горизонтальна інтеграція - об'єднання компаній, що випускають одну і ту ж саму продукцію, використовуючи аналогічні операції технологічного процесу.

- Діагональна - об'єднання підприємств, що знаходяться на іншому рівні вертикального виробничого циклу і випускають паралельні види продукції.

- Конгломератна - об'єднання підприємств різних галузей без наявності виробничої спільності, це злиття підприємства однієї галузі з підприємством іншої галузі, що не є ні постачальником, ні споживачем, ні конкурентом.

- Мішана - фактично є комбінацію видів стратегій.

- Ар'єргардна - об'єднання для створення внутрішньої забезпечуючої інфраструктури. Створення власних систем забезпечення енергетичними ресурсами.

Таблиця 1

Характеристика видів інтеграції підприємств

Вид	Основні мотиваційні стимули	Можливі ризики
1	2	3
Вертикальна	<ul style="list-style-type: none"> - стабільність внутрішньогосподарських зв'язків - доступ до технологій - додаткові вигоди за рахунок економії на масштабі - консолідація та ефективне використання ресурсів - укріплення економічного впливу на ринку - закріплення сировинних джерел - скорочення транзакційних витрат - використання знань і досвіду, які вже набуті в одній галузі для формування конкурентних переваг в іншій 	<ul style="list-style-type: none"> - зосередження підприємства в межах однієї галузі - розосередження зусиль в різних сферах, що ускладнює процес управління - послаблення механізму дії ринкових сил і конкуренції

Продовження таблиці 1

1	2	3
Горизонтальна	<ul style="list-style-type: none"> - досягнення монопольних переваг - контроль над конкурентами - доступ до нових технологій та ринків збуту - економія на масштабі - консолідація інвестиційних ресурсів - посилення позиції на ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - втрата динамізму - ризик антимонопольного переслідування з боку держави - складність контролю
Діагональна	<ul style="list-style-type: none"> - диверсифікація ризику - можливість опосередкованого впливу на партнерів - скорочення трансакційних витрат 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик антимонопольного переслідування з боку держави - складність контролю
Конгломератна	<ul style="list-style-type: none"> - диверсифікація ризику - дає можливість інвестувати в перспективні в майбутньому види діяльності - пом'якшення коливань ринкової інфраструктури 	<ul style="list-style-type: none"> - профілююче виробництво приймає розпливчаті контури або зникає зовсім. - зменшення синергічного ефекту
Ар'єр-гардна	<ul style="list-style-type: none"> - мінімізація трансакційних витрат - скорочення прямих виробничих витрат [2] 	<ul style="list-style-type: none"> - складність пошуку компромісу з природними монополіями
Мішана	<ul style="list-style-type: none"> - можливість компромісу між мінімізацією упущеної вигоди і мінімізацією витрат - можливість проведення гнучкої асортиментної політики 	<ul style="list-style-type: none"> - ті ж, що і у поєднаних видів

Основною метою інтеграції підприємств є отримання певного позитивного економічного ефекту[3] за рахунок зменшення собівартості продукції, трансакційних витрат та інших зазначених можливостей і вигод. Це в свою чергу впливає на кінцеву ціну продукції, а відповідно і на її цінову конкурентоспроможність.

В той же час ризики які можливі при використанні тих чи інших видів інтеграції змушують підприємства більш уважно підходити до вибору напрямів взаємодії.

Різні форми поєднання напрямів інтеграції використовують підприємства-лідери переробки плодоовочевої продукції України (табл2).

Таблиця 2

Напрями взаємодії підприємств овочеконсервної галузі України

Група	Склад групи	Тип інтеграції
1	2	3
«Вітмарк» (ТМ Jaffa)	СП «Вітмарк Україна» поєднує виробничі потужності трьох консервних заводів (ВАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування», Кечурганський завод, Рахнянолісовий консервний завод,) та мережу торгових філіалів в восьми містах України	Поєднує горизонтальну та прогресивну вертикальну інтеграцію
Верес (ТМ «Верес»)	- виробники сировини: ЗАТ «Укршампіньон», СТОВ ім. Шевченка; - консервні заводи: ЗАТ Агроекопродукт, ВАТ Мукачевський консервний завод», Мошневський філіал СТОВ ім.Шевченка, Хмельнянський філіал ЗАО «Укршампіньон»; - обслуговуючі підприємства: ЗАТ Верес-Постач», ВАТ «Верес-транс», ТОВ «Прак», - торговельне підприємство (Київський філіал «Агроекопродукт»)	Поєднує горизонтальну та вертикальну інтеграцію
ЗАТ «Чумак»,	- два консервних заводи. - завод з рафінації і розливу соняшникової олії, - макаронна фабрика, - дочірнє підприємство «Чумак-Агро», власна торгова компанія,	Регресивна, контрактна інтеграцію з постачальниками, конгломератна
Fozzy Group	- переробка плодоовочевої продукції: Ніжинський консервний комбінат (два заводи в м. Ніжин і м.Музиківка), власний торговий дім та землі для виробництва сировини) - мережа супермаркетів, - мережа аптек, - ресторанний бізнес, - персональна електроніка.	Мішана (конгломератна інтеграція, вертикальна, горизонтальна)
«СЕВ» (ТМ «Зла-тодар»)	- два консервних заводи (Уманський і Вознесенський) - Іванівський цукровий завод - оптова торгова компанія - підприємства агробізнесу - самостійно забезпечує свої компанії енергоресурсами.[4],	Мішана (поєднання конгломератної, вертикальної, горизонтальної ар'єргардної інтеграції)

В інших країнах процеси інтеграції в овочеконсервній галузі не надто відрізняються, хоча і мають свої особливості. Так в Китаї який є одним з найбільших світових виробників фруктів і овочів та одним з найбільших експортерів томатної пасти, овочеконсервний бізнес зосереджений в руках невеликої кількості інтегрованих компаній. Прикладом є COFCO Xinjiang Tunhe Co.Ltd – друге в сіті за розмірами підприємство з переробки томатної пасти (50% китайського експорту томатної пасти, 15% - світового). Корпорація об'єднує в собі 21 підприємство з переробки томатів загальною потужністю 330 тис.тон пасти. Крім того до його складу входять 9 заводів по переробці цукрових буряків та 4 заводи-виробники абрикосової пасти. Підприємство володіє власними сільськогосподарськими угіддями: 5000 га томатної посадки та 4000га – цукрових буряків [5].

Іншим великим виробником в Китаї є Chalkis Co. Ltd, який інтегрує в собі 23 заводи з переробки томатної пасти. Крім конічної та квазіінтеграції виробники якісно застосовують контрактну форму інтеграції . Контракти підписують з офіційними місцевими органами влади або безпосередньо з виробниками. В них визначають обсяги виробництва, програму посіву і збору врожаю та поставки насіння.

Турція є активним учасником овочеконсервного ринку. Обсяги виробництва овочів і фруктів становлять 60% ринку ЄС. 99% підприємств Турції є малими та середніми підприємствами. Формами організації підприємств є корпорації (відкриті акціонерні компанії, закриті та з обмеженою відповідальністю) та партнерства (з обмеженою та необмеженою відповідальністю). В Турції функціонують близько 60 компаній з які займаються переробкою томатів (85% томатна паста 10% - консерви) і створені як корпорації. Доля промислової переробки становить 30-35% . Переробні підприємства здебільшого застосовують контактну форму інтеграції з постачальниками. 75% контрактів підписуються до посадки. Контракти гарантують кількість і якість продукції по встановленим цінам. Крім того переробні підприємства надають технологічну допомогу фермерам, в постачанні добрив, пестицидів, авансових платежах. 84% томатної пасти іде на експорт. Збут в Європі здійснюється через агентів в їх країнах[6].

В Польщі процеси інтеграції між виробниками і постачальниками здебільшого носять договірний характер і реалізуються через підписання контрактів з метою забезпечення відповідної якості і кількості продукції. Крім того переробні підприємства усіяко сприяють постачальникам сировини в плані забезпечення ресурсами (авансові платежі, лізинг обладнання, допомогу в доступі до технологій) [7]. Активно застосовується практика спільного підписання кредитних договорів в яких підприємство-переробник виступає в якості поручителя, що дає змогу фермерам отримати пільговий кредит. Постачальники за часту об'єднані різними формами спільної діяльності такими як кооперативи та об'єднання виробників (Producer group)[8]. Останні є прикладом нових форм угод про співпрацю. їх функції схожі з функціями кооперативів проте не мають ідеологічного навантаження і мають різні форми організації (асоціації, профспілки, ТОВ), можуть носити як комерційний так і некомерційний характер, бути офіційно зареєстрованими або ні. Близько 40% ринку переробки овочів і фруктів займають великі транснаціональні корпорації: Fyffes (фрукти та цитрусові) Greenery Poland Sp.Zoo (Greenery Group) інтегрований з постачальниками на контрактній основі, Fresh DelMonte – один з найбільших вертикально інтегрованих виробників фруктів і овочів в Польщі, Bonduell, Heinz, Kresto, B&K.

Іспанія – країна яка спеціалізується на виробництві овочів, фруктів, винограду. В країні відмічається поглиблена спеціалізація не тільки по виробництву окремих овочевих культур, але і по розподілу технологічних операцій між окремими підприємствами з одночасною їх кооперацією. Кооперація дозволяє поєднати зусилля для організації сортування, мийки, пакування, охолодження, тимчасового зберігання, транспортування готової продукції. За останні роки прослідковується три ступеня кооперування: вирощування продукції, її доробка і підготовка до реалізації, збут. Кооперативи об'єднуються в союзи, контролюючи всю оптову торгівлю і здійснюючи зв'язок науки і виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи усе вищесказане, можна стверджувати, що підприємства овочеконсервної галузі досить активно використовують різні види інтеграції. Однією з найбільш

поширених підвидів вертикальної інтеграції є контрактна. При чому якщо говорити про зарубіжні країни, то у більшості випадків вона зводиться не лише до поставки сировини відповідної якості і кількості, а і формує певну систему взаємовідносин між виробником сировини і переробним підприємством в плані взаємодопомоги. Виробники отримують доступ до альтернативних джерел фінансування (авансові платежі, кредити), доступ до техніки (лізинг) і технології, а переробні підприємства мають можливість контролювати процес виробництва сировини.

Однією з основних проблем, які можуть виникнути в цій ситуації є проблема виконання зобов'язань, аби знизити цей ризик великі корпорації все частіше крім контрактної використовують кінчну та квазіінтеграцію.

В Україні поки що формується культура взаємовідносин, яка б базувалась на взаємній довірі і взаємодопомозі учасників ринкових взаємовідносин. Перехід суб'єктів ринку від конкуренції до кооперації для ефективної взаємодії в умовах ринку у зв'язку з великою кількістю видів та форм взаємодії вимагає ще подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Мельник Ю. Сучасний стан плодоовочеконсервної галузі: проблеми та перспективи розвитку // доступний з www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2007_12/Melnyk.pdf
2. Антонов Г.Д. Предпосилки интеграции и эволюция интегрированных структур в России// Менеджмент в россии и за рубежом.- 2001.-№5.- С.34-37
- 3.Шубин С. Анализ результатов вертикальной интеграции и методика оценки ее эффективности для принятия управленческих решений// Инновации в экономике.- 2003.-М.:МГТУ «Станкин», 2003.-С.32-34
4. Василевська Н. Консерваторія// Бізнес.-2007.-№9.-С.140-142.
- 5.Julan Du, Yi Lb, and Zhigang Tao. Contract Enforcement and Vertical Integration: Evidence from China.s Manufacturing Firms // доступний з [www2.fbe.hku.hk/~ztao/private/pdf/Contract Enforcement and vertical integration.pdf](http://www2.fbe.hku.hk/~ztao/private/pdf/Contract%20Enforcement%20and%20vertical%20integration.pdf)
6. S. Engindeniz. Economic analysis of processing tomato growing: the case study of Torbali, west Turkey// Spanish Journal of Agricultural Research 2007 5(1), 7-15
7. BANASZAK, I. Agricultural Producer Groups in Poland: Empirical Survey Results.//Journal of Rural Cooperation 36(1), 2008, 73-85.
8. Rafal Baum, Benedykt Peplinski, Karol Wajszczuk //The effects of vertical integration on profitability of pig production – Polish experience// 8th European IFSA Symposium, 6 -10 July 2008, Clermont-Ferrand (France).